

процесу, так і в самостійній творчій діяльності на основі уявлень студента про манеру педагогічної діяльності, її індивідуальний стиль та імідж професійної діяльності.

Література

1. Вудрок М., Френсис Д. Раскрепощенный менеджер. Для руководителя – практика. // пер. с англ. – М. : Дело, 1991.– 320с.
2. Гузій Н.В. Основи педагогічного професіоналізму: навч. посіб. / Н.В. Гузій. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004. – 156 с.
3. Давиденко Т.М. Рефлексивное управление школой: теория и практика. /– Т.М. Давиденко. – Москва- Белгород, 1995. – 251с.
4. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении: Кн. для учителя. / В.А. Кан-Калик. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.
5. Крижко В.В. Теорія та практика менеджменту в освіті: навч. посіб. / Вид. 2-ге доопрацьоване / В.В. Крижко.– К. : Освіта України, 2005. – 256с.
6. Кричевський Р. Л. Психология лидерства: учеб. пос. /Р.Л. Кричевский. – М. : Статут, 2007. – 556 с.
7. Олексюк О.М. Вступ до спеціальності: музичне мистецтво. Модуль 2: навч. посіб. /О.М. Олексюк, Г.Г. Кондратенко, О.Д. Ляшенко. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 132 с.
8. Пляченко Т.М. Професійна діяльність керівника музично-інструментального колективу: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Т.М. Пляченко. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – 112 с.
9. Радул В.В. Діагностика особистості майбутнього вчителя: [монографія] / Валерій Радул. – К. : Вища школа, 1995. – 150 с.

Анотація

У статті розглянуто проблему формування професіоналізму у майбутніх учителів-менеджерів музичного мистецтва. Здійснено аналіз професійних якостей, їх класифікацію, розкрито способи їх удосконалення.

Аннотация

В статье рассмотрена проблема формирования профессионализма у будущих учителей-менеджеров музыкального искусства. Анализируются профессиональные качества, раскрываются способы их совершенствования.

Summary

The article focuses on proving professional-meaningful qualities of the future teachers-organizers of the musical art. The professional qualities of the future teacher-organizer are analyzed and the ways of their improvement are revealed.

Ключові слова: майбутній вчитель-менеджер музичного мистецтва, професіоналізм, професійні якості, стиль професійної діяльності, іміджологія.

Ключевые слова: будущий учитель-менеджер музыкального искусства, профессионализм, профессиональные качества, стиль профессиональной деятельности, имиджология.

Key words: the teacher-organizer of the music art, the professionalism of the teacher, the professionally-important qualities, the style of the professional activity, imigiology.

Подано до редакції 15.10.13.

УДК 373.3-051:378.046-021.68

© 2013

Примакова В.В.

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... В нових демократичних умовах розвитку української держави і суспільства, в умовах постійно зростаючої економічної, політичної конкуренції та спрямованості до європейської інтеграції нагальним питанням визначається формування компетентних вчителів, здатних якісно та результативно виконувати професійні завдання і реалізовувати функції освіти. Підвищення ефективності діяльності педагогічних кадрів безпосередньо пов'язане з удосконаленням системи неперервної освіти.

Оскільки формування конкурентноспроможного фахівця передбачає його становлення як суб'єкта педагогічної діяльності впродовж усієї професійної кар'єри, зрозумілою стає необхідність детального аналізу змісту та механізмів професійного зростання вчителя, що зумовлюється запитамі і потребами сучасного суспільства. Саме тому останнім часом особливої актуальності в Україні набуває проблема професіоналізації вчителя, що потребує насамперед обґрунтування методологічних підходів до суб'єктного становлення майбутнього вчителя та подальшого професійного розвитку дипломованого фахівця в умовах неперервності освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Одними з перших до вивчення проблеми професіоналізації звернулися у своїх дослідженнях Б. Ананьєв,

Л. Божович, Б. Ломова та інші науковці. Психологічні основи суб'єктного становлення вчителя обґрунтували Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Чала та ін. Різні аспекти професійного становлення особистості педагога розглядали Л. Гончаренко, А. Деркач, В. Кузьменко, Н. Кузьміна, В. Луговий, Н. Слюсаренко та ін. Основні методологічні й теоретичні положення професійного розвитку вчителів у неперервній освіті визначали як вітчизняні, так і іноземні дослідники: В. Андрущенко, С. Вершловський, Р. Дейв, І. Зязюн, В. Майборода, Н. Ничкало, М. Ноулз, О. Олійник, Р. Сміт, Є. Тонконога та ін. Детально специфіку діяльності закладів післядипломної освіти щодо розвитку професіоналізму педагогічних кадрів висвітлено у працях А. Зубка, О. Дубасенюка, О. Пехоти, Н. Протасової. Водночас, проблема продуктивної професіоналізації вчителів початкових класів в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України не знайшла достатньої розробки в роботах вітчизняних вчених і дослідників. Відтак, враховуючи обмежену кількість досліджень окресленого напрямку та специфіку професійної діяльності вчителя початкових класів, важливим вважаємо більш ретельне вивчення окремих методологічних підходів до їх професіоналізації на етапі післядипломної освіти.

Формулювання цілей статті... Мета статті: уточнити сутність поняття “професіоналізація”, схарактеризувати основні методологічні підходи до професіоналізації вчителя початкових класів у післядипломній освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження... Професіоналізація в перекладі з латини означає оволодіння професією, адже стосовно вчительської професії очевидним є те, що відбувається воно впродовж усього професійного життя педагога. Тому більшість сучасних науковців трактує його як цілісний неперервний процес становлення особистості фахівця, який починається з моменту вибору майбутньої професії та завершується, коли особистість припиняє активну трудову діяльність (Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Чала).

Розглядаючи професіоналізацію в широкому соціальному сенсі, вітчизняні науковці вбачають в ній створення і розвиток суспільних інститутів на основі відповідних правил і норм, пов'язаних з формуванням професійної структури суспільства. У вузькому сенсі цей процес передбачає формування професійних груп, об'єднаних за наявністю специфічних інтересів й цінностей, ustalених професійних позицій і ролей; означає здатність і готовність індивіда до виконання тієї або іншої професійної ролі [3].

Теоретичний аспект професіоналізації педагогів детально розглядала Т. Миронова, пов'язуючи цей процес насамперед з професійним навчанням. У зв'язку з цим, науковець трактує професіоналізацію як спеціальну професійну підготовку суб'єкта до майбутньої професійної діяльності, тим самим ототожнюючи її з професійною освітою в середніх спеціальних та вищих навчальних закладах [6, с. 10]. Оскільки ми вважаємо, що професіоналізація не обмежується здобуттям базової професійної освіти, адже має неперервний характер, то більш близькими до наших, є погляди А. Деркача, В. Закикіна та ін., які досліджували акмеологічний аспект змісту поняття, в основі якого вбачали більш тривалий процес оволодіння професією педагога.

Вчені тлумачать соціалізацію як процес і результат системних перетворень особистості працівника, що включають взаємозалежні прогресивні зміни у відповідних підсистемах. До них належать підсистеми: професіоналізму діяльності (розвиток професійної компетентності, професійних умінь і навичок), професіоналізму особистості (розвиток здібностей, професійно важливих та індивідуально-ділових якостей, рефлексивної організації і рефлексивної культури, творчого й інноваційного потенціалу, мотивації досягнень), нормативності діяльності і поведінки (формування професійної і моральної системи регуляції поведінки, діяльності і стосунків) та продуктивної Я-концепції [1, с. 125-126]. Окреслена структура дозволяє розширити коло напрямів діяльності системи неперервної освіти, в тому числі післядипломної педагогічної, для ефективного забезпечення професіоналізації фахівців, що носить перманентний характер та охоплює все професійне життя фахівця.

Досліджуючи психологічний аспект проблеми, А. Маркова трактує професіоналізацію як “процес наближення стану професійної діяльності особистості до професіограми (об'єктивних характеристик професійної діяльності, напрацьованих суспільством), до еталону моделі спеціаліста” [4, с. 63]. Оскільки самореалізація особистості в переважній більшості здійснюється засобами професії, то ставлення людини до неї коригується з точки зору свого ставлення до життя, тобто простежується суттєвий вплив соціалізації на професіоналізацію.

Визначальним, ключовим поняттям у процесі суб'єктного становлення вчителя є його професіоналізм. Простежуючи неперервний зв'язок між категоріями, А. Маркова визначає етапи професіоналізації вчителя. Початковим науковець вважає особистісне і професійне самовизначення індивіда, що закладає основу розвитку мотиваційної сфери його майбутньої педагогічної діяльності. Наступним етапом вчена називає навчання у педагогічних закладах, що забезпечує набуття відповідного рівня професійної компетентності, основними компонентами якої називає: професійні знання з педагогіки, психології, методик навчальних дисциплін; професійні педагогічні вміння; професійні уявлення, погляди, установки вчителя; особистісні якості, що забезпечують оволодіння вчителем професійними знаннями і вміннями [5, с. 57].

Післядипломний період професійного життя фахівця дослідниця поділяє на два етапи. Відтак наступним кроком професіоналізації педагога, за А. Марковою, є його професійна адаптація, під час якої актуалізується

змістова та операційна сфери професіоналізму – професійна компетентність та професійні здібності, професійно важливі якості, продуктивне мислення і творчість. Саме тоді відбувається первинне практичне засвоєння вчителем норм, правил практичної діяльності, осмислення й усвідомлення педагогом можливостей виконання професійних обов'язків.

Наступний етап є найбільш тривалим, можна назвати його пост адаптивним; він закінчується тільки з припиненням професійної кар'єри. Впродовж нього актуалізуються пошуки індивідуальності, відбувається професійний саморозвиток, цілеспрямоване зростання сильних сторін майстерності, можливе свідоме усунення негативних рис, утвердження індивідуального стилю професійної діяльності [5, с. 58]. Робота вчителя на цьому етапі не просто відповідає стандартам, носить усталений характер, тепер вона передбачає творче зростання педагога, що виявляється насамперед у високому рівні розвитку пізнавальної творчої активності, мотивації до праці, гармонізації особистості педагога у відношенні до професії. Вчитель не стільки відтворює ефективні методики, скільки продукує власні ідеї, підкріплені особистим професійним досвідом і позитивними результатами їх упровадження в навчально-виховний процес. Прагнення подальшого професійного вдосконалення призводить до досягнення вчителем стану вільного гармонійного існування в професії, збагачення суб'єктом діяльності фахового досвіду за рахунок особистого творчого внеску, позбавляючи його психологічної інерції та запобігаючи професійному вигоранню.

Підсумовуючи результати дослідження в окресленому напрямі, А. Маркова наголошує, що “при успішному розгортанні вище означених етапів відбувається формування вчителя-професіонала високого класу – спеціаліста, що оволодів високим рівнем професійної діяльності, свідомо змінює і розвиває себе в педагогічній праці, вносить свої індивідуальні здобутки в професію, стимулює в суспільстві інтерес до своєї праці” [5, с. 58]. Вказані характеристики є визначальними у розумінні змісту професіоналізації як процесі оволодіння високим рівнем майстерності вчителя, в тому числі початкових класів. Саме тому, коли йдеться про його становлення та розвиток у післядипломній освіті, найбільш актуальними для забезпечення професіоналізації визначаємо акмеологічний, андрагогічний, особистісно-орієнтований та компетентнісний підходи.

На розвиток професіоналізації педагогів впливають сучасний стан педагогічної науки, визначення професійних потреб вчителя, вимоги до його фахового, культурного, особистісного рівнів, вивчення і критичний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду, стратегічні напрями вдосконалення педагогічної освіти. Відповідно до нових стандартів, критеріїв оцінки педагогічної діяльності післядипломна освіта вчителів початкових класів має бути гнучкою, варіативною, швидко реагуючою на зміни, що постійно відбуваються в усіх сферах суспільного життя, зокрема в освітній галузі.

Сучасна післядипломна педагогічна освіта розвивається під впливом наукових розробок тенденцій освіти дорослих, тому її ефективності сприятиме насамперед реалізація андрагогічного підходу до забезпечення підвищення кваліфікації фахівців (Л. Набока, О. Пехота, А. Старєва). Безперечно навчання дорослих має свою специфіку, її врахування, використання основних положень андрагогіки, відповідних моделей і технологій у післядипломній освіті дозволяє підвищити рівень професійного зростання вчителів початкових класів.

Центральною ідеєю сучасної післядипломної освіти є розвиток вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності впродовж усього професійного життя, що дозволяє йому реалізувати індивідуальну освітню програму становлення і саморозвитку. Відтак одним із основних підходів до забезпечення професіоналізації вчителів початкових класів вважаємо особистісно-орієнтований (І. Бех, С.Подмазін, О. Савченко), що полягає в створенні умов для задоволення особистих професійних потреб фахівця, для самоініційованого і вмотивованого навчання, що сприяє професійному та загальнокультурному розвитку особистості та орієнтує вчителя на вдосконалення. Система післядипломної освіти забезпечує реалізацію підходу на трьох рівнях: індивідуальному, особистісному і суб'єктному, що пов'язано з формуванням та саморозвитком здібностей та особливостей пізнавальних процесів; ціннісних орієнтацій, особистих якостей, потрібних для здійснення професійної діяльності; потреби і здатності регулювати процес професійної стабільності та самореалізації [2].

Реалізація компетентнісного підходу до забезпечення професіоналізації вчителів початкових класів впливає на рівень їх готовності до виконання професійної діяльності, віддзеркалюючи ступінь відповідності професійним вимогам, котрі до них висувуються. Проблеми компетентнісного підходу розглядали П. Борисов, І. Зимня, Ю. Лебеденко та ін. Результатом його реалізації в післядипломній освіті є оновлення і розширення кола знань вчителя, оволодіння ним новими загальнопрофесійними уміннями і навичками, здатність творчо розв'язувати освітні проблеми, позбавлення психологічної інерції, набуття нових особистісних якостей, вдосконалення професійної майстерності, а відтак – професіоналізація педагога.

Акмеологічний підхід до розвитку післядипломної освіти фахівців полягає в урахуванні факторів впливу на підвищення їх професійної майстерності (В. Воронцова, Л. Набока, Ю. Яковець та ін.). “Акме” - від грецьк. – найвищий ступінь, вершина, розквітла сила, вершина зрілості. Це поняття означає “бути у повному розквіті, на найвищому ступені розвитку” [2, с.40]. На саморозвиток і самореалізацію вчителів початкових класів впливають їх вік, стан здоров'я, особисті та професійні досягнення, моральні якості, прагнення успіху. Післядипломна

педагогічна освіта надає можливості гнучкості та інтенсивності професійного розвитку, вдосконалення професійної майстерності, стимулює прагнення саморозвитку.

Висновки... Таким чином, аналіз наукової літератури з проблеми дозволяє розглядати професіоналізацію вчителя початкових класів як відкритий неперервний динамічний процес, результатом якого є високий рівень професійної компетентності та педагогічної культури фахівця, що забезпечується на засадах педагогічних підходів (акмеологічного, андрагогічного, особистісно-зорієнтованого, компетентнісного та ін.). За умови їх реалізації в неперервному підвищенні кваліфікації фахівців можна розраховувати на суттєве підвищення професійної майстерності, постійне вдосконалення педагогічних кадрів, що є необхідними умовами успішної їх професіоналізації в динамічному мінливому світі.

В цьому контексті важливою вважаємо думку про те, що в сучасних умовах розширення освітнього та інформаційного простору, поширення філософії глобального, планетарного світобачення, особистісний розвиток педагога набуває пріоритетності над професійним, розвинений духовний світ фахівця стає основою його професійних досягнень [7]. Тому методологічний аспект забезпечення професіоналізації вчителів, у тому числі початкових класів, залишається відкритим питанням і потребує подальшого розгляду. Малодослідженими в цьому сенсі залишаються сьогодні напрями впливу глобалізації на освітні процеси в Україні; врахування синергетичного підходу до розвитку неперервної, зокрема післядипломної освіти педагогічних кадрів; аналіз переваг і недоліків використання інформаційно-комунікативних технологій для забезпечення продуктивного професійного та духовно-морального розвитку фахівців тощо. Ці та інші питання потребують уваги та подальших досліджень.

Література

1. Акмеология : Учеб. пособ. / А. Деркач, В. Зазыкин. СПб.: Питер, 2003 – 203 с.
2. Андрагогічні проблеми у підготовці викладачів для системи післядипломної освіти / О.М.Пехота, В.І.Пуцов, Л.Я.Набока, А.М.Старєва. – К.; Чернівці : Букрек, 2006. – 96 с.
3. Кікіньова К.О. Професіоналізація як процес підвищення ефективності державної служби в контексті Європейських стандартів // <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeVu/2008-2/doc/3/09.pdf>.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма / Аэлига Капитоновна Маркова. – М. : Междунар. гуманист. фонд «Знание», 1996. – 308 с.
5. Маркова А.К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя / А. К. Маркова // Педагогика. – 1995. – №6. – С. 55-63.
6. Миронова Т. Л. Самосознание профессионала / Т.Л.Миронова – Улан-Удэ : Изд-во Бурятского ун-та, 1999. – 200 с.
7. Шляхи та проблеми входження освіти України в світовий освітнянський простір / Зб. доповідей Міжнарод. наук.-метод. конф.: У 2 т. – Вінниця: МОН України, АПН України, 1999. – Т. 1. – 293 с.; Т. 2. – 286 с.

Анотація

Стаття присвячена розгляду проблеми професіоналізації вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти України; в ній уточнено сутність поняття «професіоналізація», проаналізовано структуру та визначено основні методологічні підходи до забезпечення професіоналізації вчителів у післядипломній ланці неперервної освіти.

Аннотация

Статья посвящена рассмотрению проблемы профессионализации учителей начальных классов в системе последипломного образования Украины; в ней уточнены сущность понятия «профессионализация», проанализирована структура и определены основные методологические подходы к обеспечению профессионализации учителей на последипломном этапе непрерывного образования.

Summary

The article is devoted to consideration of problem of professionalism of teachers of primary forms in system of postgraduate education of Ukraine; it is specified essence of notion “professionalism”, it is analysed structure and it is determined main methodological approach to guaranteeing of professionalism of teachers on postgraduate stage of continuing education.

Ключові слова: спеціалізація; професійна компетентність; післядипломна педагогічна освіта; неперервна освіта; методологічні підходи.

Ключевые слова: специализация; профессиональная компетентность; последипломное педагогическое образование; непрерывное образование; методологические подходы.

Key words: specialization, professional competence, postgraduate pedagogical education, continuing education, methodological, approaches.

Подано до редакції 08.10.13.